

FOLKLOR V ZRCADLE INDIVIDUÁLNÍCH A SPOLEČENSKÝCH ZÁJMŮ (NA PŘÍKLADU ČESKÉHO ETNOLOGA FRANTIŠKA POSPÍŠILA)

Martina Pavlicová – Lucie Uhlíková

Brněnský etnolog František Pospíšil (1885–1958) byl mezi odbornou veřejností v druhé polovině 20. století osobností spíše neznámou. Nepřispěla k tomu úroveň jeho díla, ale především podezření z kolaborace za druhé světové války, což vedlo již v květnu 1945 k jeho internaci a posléze k hospitalizaci v psychiatrické léčebně. Následně se stáhl do ústraní do slovenského Bolešova u Ilavy, rodiště jeho ženy Marie Červinkové, zvané Šáry (Dvořáková 2008: 33). Podrobnější poznatky k Pospíšilovu životnímu selhání nebyly dosud publikovány, konkrétnější je pouze příspěvek Richarda Jeřábka *Případ Melniková-Papoušková* (1991), který prokazuje Pospíšilovo antisemitské smýšlení a ohrožení některých osobností působících v českém národopise.¹ Tato rozporuplná část Pospíšilova života způsobila jisté historiografické distancování se od tohoto badatele, což s sebou přineslo postupné překrytí jeho činnosti, jež ve své době byla velmi výrazná, stejně jako je výrazná i stopa, kterou tato osobnost v dějinách etnologie zanechala. Ukázala to komplexně až Hana Dvořáková, vedoucí Etnografického ústavu Moravského zemského muzea, která se Pospíšilovi začala věnovat a nakonec (po několika samostatných studiích) podnítila vznik publikace s názvem *Hanák na Pacifiku. Zapomenutá osobnost Františka Pospíšila* (2008), kterou také redigovala. Čtenář se zde může seznámit s impozantní šíří zájmu tohoto badatele, od roku 1920 kustoda Moravského zemského muzea v Brně, ve kterém setrval až do roku 1945. Náš příspěvek přiblíží především dvě roviny Pospíšilových snah – jednak jeho studium písňového

1. Pospíšilovo chování v inkriminované situaci v době 2. světové války je v literatuře dáváno do souvislosti s jeho osobními problémy a psychickou labilitou. Srov. Dvořáková 2008: 8.

a tanečního folkloru, jednak v českých poměrech značně ojediněle využití nejmodernějších technických vymožeností na poli dialektologického a etnografického výzkumu. Zmíněné roviny však budou nahlíženy v kontextu, který je naznačen v názvu příspěvku – tedy jak mohly individuální a společenské souvislosti ovlivnit výzkum a prezentaci tradiční lidové kultury.

Rodák z hanáckých Skaštic se mohl vždy opřít o podporu své finančně dobře situované rodiny, která – ačkoli pocházela ze selské vrstvy – kladla důraz na vzdělání. Pospíšil začal ve Vídni studovat v roce 1904 teologii, o rok později však odešel do Prahy na filozofickou fakultu, kde studoval češtinu a němčinu. Bližší pohled na jeho studijní úsilí ukazuje nejenom šíři zájmu, ale i ambice, které do studia promítal. Ještě ve Vídni navštěvoval vedle teologických přednášek také etnografický seminář významného badatele Michaela Haberlandta (1860–1940), seznámil se rovněž s důležitou etnologickou kulturněhistorickou školou Wilhelma Schmidta (1868–1945) a absolvoval přednášky z fonografie a fyziologie řeči u Sigmunda Exnera² (Maloň 2016: 50). Stal se členem Rakouské společnosti pro experimentální fonetiku i Rakouské národopisné společnosti. V Praze byl pak mj. studentem filologů Jana Máchala (1855–1939) a Jiřího Polívky (1858–1933).³ Spojení vlivu studií vídeňských a pražských, konkrétně kombinace komparačního přístupu Polívky i jeho podpora výzkumu dialektů pomocí nových metodologických postupů a moderních technických metod (s nimiž se Pospíšil setkal již ve Vídni), vybavily mladého badatele pro práci v terénu na svou dobu zcela ojediněle. Podobně ojedinělé bylo celé další Pospíšilovo snažení na poli etnografie, pro které byl charakteristický velmi široký tematický i geografický záběr (včetně studia kulturních prvků stojících na okraji zájmu ostatních odborníků⁴) a později také agilní manažerský přístup.

2. Sigmund Exner Ewarten (1846–1926) byl známý rakouský fyziolog, který stál u vzniku Fonogramového archivu Rakouské akademie věd. Více srov. Lechleitner 2008: 85–86.

3. Jiří Polívka byl jedním z průkopníků studia nářečí pomocí záznamové techniky (srov. Polívka 1906). Ke státní zkoušce z češtiny si F. Pospíšil připravil práci *Hanácká povaha nářečí moravsko-hanáckých. Rozbor fonetiky*. Srov. Maloň 2016: 50.

První Pospíšilovy badatelské počiny byly zaměřeny na výzkum dialektů na rodné Moravě, v jeho zorném úhlu však brzy stanula i lidová píseň. K oběma objektům svého zájmu přistoupil vybaven nejmodernější záznamovou technikou své doby – fonografem. Když se v českém kontextu hovoří o nejstarších zvukových záznamech folkloru, jsou zmiňovány především fonografické nahrávky muzikologa Otakara Zicha, který v roce 1909 zachytil dudáckou muziku z Chodska a jihočeských Blat,⁵ a fonografické nahrávky moravských a slovenských písní pořízené v letech 1909–1912 Leošem Janáčkem a zejména jeho dvěma blízkými spolupracovníky Františkou Kyselkovou a Hynkem Bímem.⁶ Jen málo je však známo, že prakticky ve stejné době, v létě roku 1910, vznikly také fonografické nahrávky Františka Pospíšila. Ten v té době spolupracoval s vídeňským Fonogramovým archivem, institucí zaměřenou na vytváření, shromažďování a uchovávání zvukových záznamů pro vědecké použití, a to zejména v oblasti lingvistiky (Lechleitner 2008: 86). Cestu do této instituce mu pomohl otevřít významný slovanský filolog, profesor vídeňské univerzity Vatroslav Jagić (1838–1923), na což po letech Pospíšil vzpomínal ve svém životopise.⁷

V rámci výzkumu slovanských dialektů na Moravě zaznamenal Pospíšil slovní i zpěvní projevy poslední generace moravských

4. Např. naivní umění, projevy folklorismu na příkladu masové produkce pohlednic, voskové aranže pod skleněným poklopem stojící na hranici kýče či předměty spojené s hrou s textilními vlákny (srov. Dvořáková 2008, 2013).
5. Tyllner, Lubomír (ed.) 2001: *Dudy a dudácká muzika 1909*. Praha: Etnologický ústav AV ČR. [Zvuková edice].
6. Procházková, Jarmila et al.: *Vzaty do fonografu. Slovenské a moravské písně v nahrávkách Hynka Bíma, Leoše Janáčka a Františky Kyselkové z let 1909–1912*. Brno: Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., Praha – pracoviště Brno, 2012. Plocek, Jiří 1998: *Nejstarší zvukové záznamy moravského a slovenského lidového zpěvu. Z folkloristické činnosti Leoše Janáčka a jeho spolupracovníků*. Brno: Gnosis; Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR.
7. „...když mě ve Vídni dal vyškoliti u [...] prof. Exnera ve fyziologickém ústavě ve sluchové fonetice a když mi otevřel cestu do Akademie věd ve Vídni a do jejich fonografického archivu, kde jsem později uložil své filologické poklady z Moravy (hlavně čákauské, hrvátské dialekty z jižní Moravy...)“ SOKa Kroměříž, fond František Pospíšil, Confesio bulgarica, [1937], 4/1.

Charvátů hovořících svou mateřštinou,⁸ dvě vyprávění z hanácké obce Skaštice a na tři desítky písní ze slováckých obcí Ježov, Vlčnov a Strání.⁹ Zdá se však, že Pospíšilem realizovaných nahrávek bylo více a že se týkaly také písní hornáckých.¹⁰ O jejich dalším osudu bohužel nic nevíme. Pospíšilovy záznamy uložené ve Vídni jsou však zajímavým dokladem individuálního badatelského zájmu o lidovou zpěvnost, který je zřetelný zejména ve srovnání s nahrávkami Zichovými a Janáčkovými. Ty byly zaměřeny na oblast tzv. pravé lidové hudby, konkrétně na reziduální českou dudáckou muziku v případě Zicha, nebo na písně vyznačující se archaickým či nějak zvláštním způsobem zpěvního přednesu či instrumentální hry v případě nahrávek Janáčka a jeho spolupracovníků. Pospíšil však kromě písní k fašankovému mečovému tanci z obce Strání na svých nahrávkách ze Slovácka zachytil především velmi mladou pololidovou písňovou vrstvu, a to písně kramářské či repertoár šířený stále populárnějšími dechovými muzikami. Některé z ukázek lze pak zařadit přímo do tzv. národního repertoáru. Je zřejmé, že Pospíšil volil jiný klíč výběru než o téměř tři desetiletí starší Janáček, pro kterého bylo studium hudebního folkloru spjata po dlouhá léta s cíli vlasteneckými, resp. národními (provázenými často estetizujícími tendencemi) a také s jasně proklamovanými snahami uchovat pro další generace cenné doklady lidové kultury. Finančně náročné fonografické válce by Janáček pravděpodobně nikdy nepoužil na zachycení repertoáru, který zaznamenával

8. Srov. *Tondokumente aus dem Phonogrammarchiv, Gesamtausgabe der historischen Bestände 1899–1950. Series 11/1. Croatian Recordings 1901–1936*. Wien: ÖAW, 2009.

9. Das *Phonogrammarchiv* der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Pospíšilovy nahrávky z Moravy z roku 1910 č. Ph1436 – Ph1450.

10. V poznámce u písní z Nové Lhoty a Vápenek Pospíšil mj. vysvětluje podmínky, za kterých vznikaly jeho fonografické záznamy. Konstatuje, že mnohé zpěváky znal z již dřívějších let jednak ze svých „potulek slováckých“, jednak ze své rodné Hané, kam chodili jako sezónní zemědělství dělníci a kde jejich písně zapisoval už jako student gymnázia společně se svou sestrou. Víme také, že Pospíšil že písně v terénu nahrával na dva různé přístroje – jeden představoval přístroj vídeňské akademie věd (speciální fonograf pro archivaci), druhý byl fonograf kombinovaný s gramofonem značky Vindobona (Pospíšil 1911: 32, pozn. 34), který Pospíšil údajně získal přímo od vynálezce zařízení (srov. Axman 1911: nestr. [poslední strana]).

Pospíšil, neboť skladatel tento typ písni vnímal jako doklad úpadku zpěvnosti. Tato skutečnost nutí k zamyšlení nad tím, jakým způsobem ovlivnil společenský kontext osobní přístup některých badatelů ke zkoumanému materiálu. Pospíšil se totiž s Janáčkem znal: k jejich seznámení došlo díky společnému tématu výzkumu, kterým byl již zmíněný fašankový tance *podšable* v obci Strání a dochovaná korespondence na toto téma¹¹ prozrazuje leccos nejen o postojích a cílech obou badatelů, ale i o souvislostech celého terénního výzkumu zaměřeného na folklorní projev, který již ve své původní existenci zanikl a byl inscenován – za úplatu¹² – pouze na základě požadavků zvenčí. Tanec byl v této době předváděn na jevišti v rámci tzv. národopisných slavností (Pavlicová 2008: 69) nebo u příležitosti fotografování občůzky pro studijní účely. Využití fotoaparátu při záznamu lidového tanečního projevu bylo momentem, který Janáček i Pospíšil spojoval – jestliže však pro prvního jmenovaného představoval vzhledem ke generačnímu rozdílu metodologický vrchol, pro druhého byl už běžnou praktikou. Také v náhledech na samotný předmět výzkumu se oba muži lišili. Když Pospíšil vydal v roce 1911 studii nazvanou *Mečový (zbrojový) tanec na slovanské půdě*, ve které předložil teorii o německém původu tance *podšable* ze Strání, Janáček jeho závěry odmítl. Důvody svého stanoviska mladému badateli nesdělil, odráží je však poměrně zřetelně další věty z inkriminovaného dopisu: „*Bude hlavní snahou pracovní Komise¹³ starat se, aby zvyk, jenž jistě hluboko kotví, krásný zvyk obřadný se nám tu na Moravě zachoval co nejdéle. Tento krásný zvyk nutno na Moravě zachovat co nejdéle,*“ píše Janáček Pospíšilovi 9. dubna 1911.

11. Část korespondence L. Janáčka a F. Pospíšila publikoval Ludvík Kunz (1988).

12. „Jsem ochoten přispět na inscenování fašanků. Když by z toho byl prospěch; souvislé potřebitelné snímky fotografické, a písni případných.“ Srov. dopis L. Janáčka F. Pospíšilovi ze dne 2. 2. 1911 (citováno dle Kunz 1988: 158). Více o tématu srov. Procházková 2006: 279–283.

13. Pracovní výbor pro českou národní píseň na Moravě a ve Slezsku, fungující od roku 1905 v rámci akce „Lidová píseň v Rakousku“ („Das Volkslied in Österreich“), zaměřené na sběr a vydání lidových písni jednotlivých národů rakouské monarchie. Janáček byl jeho předsedou.

V kontextu výše uvedených skutečností tak vlastně ani nepřekvapí, že Pospíšilem podaný obraz lidové zpěvnosti na Moravě, tak jak ji zachytil na svých fonografických nahrávkách, je výrazně odlišný od toho, co známe ze stejně starých nahrávek Janáčkových a Zichových. Určitý rozdíl zde určitě sehrál generační pohled a s ním související jistý odstup od idejí ovlivňujících (nejen) národopisná bádání v 80. a 90. letech 19. století. O proměně vkusu i zpěvního repertoáru psala od 19. století většina hudebních folkloristů – a jejich snahy o záchranu mizející lidové písně byly mj. právě tímto faktem podníceny – terénní výzkum se však soustředil především na archaické projevy. Pospíšilovy nahrávky jsou v tomto ohledu rozhodně překvapující, neboť zachycují reálný obraz dobové lidové zpěvnosti.

Ve své době netypický byl také Pospíšilův přístup ke studiu lidového tance. Jak již bylo uvedeno, v roce 1911 vyšla jeho studie o zbrojných (mečových) tancích (Pospíšil 1911). Otištěna byla v Národopisném věstníku československém, tedy periodiku, které redigoval již zmíněný literární vědec a slovesný folklorista Jiří Polívka, výrazný zastánce komparační metody. Ve stejném duchu pojatá Pospíšilova studie – mj. předstupeň jeho disertační práce, kterou začal psát v roce 1912 a která pod tímž názvem byla obhájena u J. Polívky a J. Máchala v roce 1917 (Maloň 2016: 50) – byla už sama o sobě výrazným teoretickým krokem taneční folkloristiky, jež se v tomto období soustřeďovala spíše jen na sběratelství lidového tance v terénu a jeho popisy.¹⁴ Shrnutí poznatků o evropských tancích se zbraní, resp. s meči, uchopil Pospíšil zároveň jako pojednání o možných genetických souvislostech lidových tanečních projevů, které se s podobnou rekvizitou i taneční strukturou dochovaly rovněž na našem území. Východiskem mu byla obec Strání, kterou studijně (jak již bylo řečeno výše) navštívil, a dále informace od respondentů především z Horňácka

14. F. Pospíšil se své badatelské činnosti v té době věnoval vedle učitelského zaměstnání. Od roku 1910 učil na hospodářských školách v Přerově a v Olomouci, v době 1. světové války v letech 1915–1917 byl povolán k vojenské službě.

a Uherskobrodská, to vše doplněno srovnávacími záznamy z písemných pramenů českých, moravských i slovenských.

František Pospíšil tímto uchopením nebyl ojedinělým badatelem v oblasti taneční folkloristiky jen u nás, ale rovněž v mezinárodním měřítku. Jeho úsilí o poznání mečových tanců a jejich srovnání na co nejširší bázi bylo od počátku 20. let 20. století doprovázeno také používáním filmové kamery. Pospíšilovy zahraniční cesty byly velmi četné a znamenaly samozřejmě i kontakt s mnoha badateli a osobnostmi evropského kulturního života. V roce 1927 se mj. seznámil v baskickém Bayonne, kde natáčel mečové tance Basků,¹⁵ s britskou badatelkou Maud Karpelesovou (1885–1976), pokračovatelkou sběratelské a pedagogické práce významného anglického sběratele Cecila Sharpa (1859–1924). Podle americké etnochoreoložky Elsie I. Duninové Pospíšil svou komparativní metodou pravděpodobně Karpelesovou ovlivnil natolik, že rozšířila svůj zájem o lidový tanec mimo Anglii. Tyto nové tendence se promítly i do organizační činnosti a přispěly ke sloučení dvou tehdejších odborných společností – English Folk Dance Society (EFDS) a Folk-Song Society (FSS) – v jednu společnost English Folk Dance and Song Society (EFDSS) v roce 1932, přičemž časopis společnosti začal akceptovat autory ze zahraničí a jeho obsah se rozšířil o informace z mezinárodního prostředí (Dunin 2014: 198–199).

Jak uvádí Lubor Maloň, nárůst zahraničních cest Františka Pospíšila je patrný s jeho nástupem do Moravského zemského muzea v Brně: „*Roku 1920 navštívil Laponsko, roku 1923 Maďarsko (předchozí cesty roku 1909 a 1911), v roce 1924 Balkán (předtím 1910 a 1913), roku 1925 Kašuby v severním Polsku (1925),*

15. Podle dobového francouzského tisku – akce v Bayonne se týkala otevření Baskického muzea – byl F. Pospíšil svým entuziasmem stěží přehlédnutelný: „*Naše práce nebyly ukončeny kvůli horlivému československému etnologovi, který chtěl filmovat mečový tanec. Protože nám ukázal mnoho filmů ze své země, byli jsme povinováni přistoupit na jeho žádost, a tak jsme ho zavedli k jednomu vzdálenému místu na břehu řeky, abychom mu umožnili natočit náš mečový tanec. Bohužel dav lidí se shromáždil brzo a kameraman, stejně jako diváci, ztrácel trpělivost“.* (Citováno dle Dvořáková 2008: 29)

o rok později Albánii (poprvé 1912), roku 1927 Baskicko, roku 1928 Skotsko a Anglii a v roce 1929 Sicílii a Lucembursko. A nesmíme zapomenout ani na jeho cesty na Ukrajinu, Kavkaz, na Slovensko a do Německa.“ (Maloň 2016: 52) K tomu se samozřejmě přidává Pospíšilovo působení v USA od října 1930 do června 1931. Tuto cestu podnikl se svou ženou jako studijní a propagační. Podle jeho vlastního vyjádření bylo jejím účelem „*buditi zájem pro čl. etnografickou a choreografickou vědu a prostudovati zbytky indiánských kultur*“ (Pospíšil 1932: 7). Po svém návratu vydal pouze první díl ze zamýšlené dvousvazkové monografie vycházející z jeho amerického terénního výzkumu. Zřetelné je ovlivnění této práce kulturněhistorickou školou, se kterou se měl možnost seznámit – jak již bylo uvedeno výše – během svých vídeňských studií. I z dalších dochovaných dokladů (např. z anotace přednášky, kterou přednesl na kongresu amerikanistů v Hamburku v září 1930) je zřejmé, že se velmi dobře orientoval v konceptu kulturní antropologie i antropologického výzkumu tance. Filmovou dokumentaci indiánské taneční kultury považoval za nezbytnou, z důvodů vysokých finančních nákladů ale apeloval na podporu institucí jako nedílné součásti takových výzkumů (Pospíšil 1930).

Podíváme-li se s odstupem na Pospíšilovu činnost na poli tanečního folkloru ve srovnání s dobovou situací v českém (moravském) prostředí, zcela nepopíratelně vyčnívá její mezinárodní přesah. Zájem o tance mečové a tance se zbraní ho zavedl nejen k nejrůznějším etnikům v Evropě (i mimo Evropu), ale ukázal mu rovněž souvislosti kulturní a společenské v nebývalém měřítku. Nabyté znalosti mu potvrzovaly obdobný stav tradiční lidové kultury v Evropě, tedy postupný zánik jejích starších forem, u tanců zvlášť. Jestliže i u tanečníků ve Strání na počátku 20. století si nechával lidové tance předvádět¹⁶ a zachycoval podobu, která už se běžně neprezentovala, příliš velké rozdíly neshledával ani

16. Fašanková obchůzka s tancem podšable na konci 19. století v obci Strání zanikla, protože ztratila své původní funkce. Tanečníkům také neměl kdo hrát – v obci ani blízkém okolí nebyl gajdoš (Kunz 1988: 155, 164).

u kultur jiných etnik. Ve své londýnské přednášce v roce 1928 mj. uvádí: „*U tanců snadno poznáte rozdíl mezi tanečnicko-profesionály, jako tomu bylo v případě dvou anglických skupin, tj. tanečnicků s meči a tanečnicků Morris, a netrénovaných selských synků, jejichž shromáždění bylo velmi obtížné. Velkou námahu pro mě představovalo zajištění deseti dospělých tanečnicků u Basků. Byl jsem proto přinucen obrátit se na mnichy v kapucínském klášteře v Lekaroz s prosbou o pomoc a část mých baskických záznamů pak nafilmovat s jejich chovanci.*“ (Citováno dle Dvořáková 2008: 28) Podobně to viděl Pospíšil i s kulturou původních etnik Ameriky, když do zmíněné hamburské přednášky vložil apel na nutnost zachycení tanců indiánů, které degenerují „pod vlivem moderní civilizace, zájmem nadšenců a turistů“ (Pospíšil 1930).

František Pospíšil nijak nezastíral reálný stav lidové taneční tradice, byť samozřejmě pro své filmové záznamy se pokoušel o její zachycení tak, aby podávala charakteristiku funkčních starších forem. Dnešními slovy bychom některé jeho přístupy k tanečnímu materiálu mohli nazývat rekonstrukcí, která však ve své době ještě vycházela z paměti (být pasivní) původních interpretů.¹⁷ Předznamenal tak přístup, který na poli aplikované etnologie nachází své uplatnění dodnes.

Přiblížením osobnosti Františka Pospíšila jsme chtěli naznačit, jak nečekané mohou být průsečíky individuálního směřování a společenských kontextů a jak mohou tyto dvě složky podmiňovat nejen badatelské cesty, ale i samotnou interpretaci studovaných témat. Osobní zaujatost moderními výzkumnými metodami i nepřehlédnutelné ambice zavedly tohoto etnologa od tradiční kultury rodné Hané až k americkým indiánům a jeho práce citovaly mnohé dobové badatelské veličiny. V důsledku ne právě šťastných historických okolností však Pospíšilovy

17. Pospíšilovy filmové záznamy představují promyšlené realizace, a to včetně stránky oděvní. Zajímavá je v tomto ohledu zmínka o problémech provázejících natáčení mečových tanců na chorvatském ostrově Lastovo: „*Bylo těžké vybavit starými kroji být jen několik osob, protože všeobecně již zanikly.*“ (Citováno dle Dvořáková 2008: 29)

zajímavé názory a zjištění zejména v domácím kontextu zapadly – v pracích věnovaných dějinám české a slovenské folkloristiky či etnologie se jeho jméno většinou nevyskytuje. Realistický náhled na Pospíšilovo dílo však potvrzuje známý fakt, že je potřeba stále se vracet ke starším pramenům i literatuře a nahlížet na ně nezaujatými očima. Zejména ve vztahu k lidové kultuře, která byla v minulosti z řady důvodů a v mnoha ohledech využívána (či zneužívána), jde o otázku nesmírně důležitou. Čím více se totiž bude dařit na ni odpovídat, tím blíže se můžeme posunout k reálnému poznání a hodnocení tradice, které je důležitým základem pro studium mnoha aspektů i současné společnosti.

Prameny:

Etnologický ústav Akademie věd ČR, brněnské pracoviště, sbírkové a dokumentační fondy, sign. B 3 / Pospíšil.
Phonogrammarchiv der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Pospíšilovy nahrávky z Moravy z roku 1910, č. Ph1436 – Ph1450.
Státní okresní archiv Kroměříž, fond František Pospíšil, *Confesio bulgarica* [1937].

Literatura:

AXMAN, Emil 1911: Zachycování lidové písně fonografem. *Český svět* 7, č. 24, nestr.
DUNIN, Elsie Ivancich 2014: Emergence of Ethnochoreology Internationally: The Janković sisters, Maud Karpeles, and Gertrude Kurath. *Musicology* 17, s. 197–217.
DVOŘÁKOVÁ, Hana 2008: Zapomenutá osobnost Františka Pospíšila / The forgotten figure of František Pospíšil. In: Dvořáková, Hana (ed.): *Hanák na Pacifiku. Zapomenutá osobnost Františka Pospíšila / A Man from Haná on the Pacific Coast. The forgotten figure of František Pospíšil*. Brno: Moravské zemské muzeum, s. 7–50.
DVOŘÁKOVÁ, Hana 2013: String Games in František Pospíšil's Photo Documentation. *Národopisná revue / Journal of Ethnology* 23, č. 5, s. 68–75.
JEŘÁBEK, Richard 1991: Případ Melniková-Papoušková. *Národopisná revue* 1, s. 231–232.
KUNZ, Ludvík 1988: Komentář k Janáčkovu studiu mečového tance ze Strání. *Slovácko* 30, s. 155–169.
LECHLEITNER, Gerda 2008: „Tenkrát na východě...“ – zvukové nahrávky Františka Pospíšila z roku 1910 a vídeňský Fonografický archiv / „Once upon a time...“ – František Pospíšil's sound recordings from 1910 and the Vienna Phonogrammarchiv. In: Dvořáková, Hana (ed.): *Hanák na Pacifiku. Zapomenutá osobnost Františka Pospíšila*. Brno: Moravské zemské muzeum, s. 85–97.
MALONĚ, Lubor 2016: Od Hanáků k indiánům jihozápadu USA. *KROK – Kulturní revue Olomouckého kraje* 13, č. 4, s. 50–53.
PAVLICOVÁ, Martina 2008: František Pospíšil a lidový tanec / František Pospíšil and folk dance. In: Dvořáková, Hana (ed.): *Hanák na Pacifiku. Zapomenutá osobnost*

- Františka Pospíšila / A Man from Haná on the Pacific Coast. The forgotten figure of František Pospíšil.* Brno: Moravské zemské muzeum, s. 67–77.
- POLÍVKA, Jiří 1906: Fonograf ve službě národopisu. *Národopisný věstník československý* 1, s. 167–174.
- POLÍVKA, Jiří 1910: Lidová píseň ve fonografu. *Národopisný věstník československý* 5, s. 233.
- POSPÍŠIL, František 1911: Mečový (zbrojný) tanec na slovanské půdě. *Národopisný věstník československý* 6, s. 25–56.
- POSPÍŠIL, František 1920: Lidové písně fonoautograficky na Moravě nasbírané. *Časopis vlastivědného spolku muzejního v Olomouci* 31, s. 27–42.
- POSPÍŠIL, František 1930: The Present Condition of Choreographic Research in Northern, Central and Southern America. In: Sonderabdruck aus den Verhandlungen des XXIV. Internationalen Amerikanisten-Kongresses Hamburg – 7. bis 13. September 1930, s. 212–213.
- POSPÍŠIL, František 1932: *Etnologické materiálie z Jihozápadu U. S. A. (Anthropografické hodnocení studijní cesty k SW Indiánům na podkladě přírodovědeckém). Díl I.* Brno: vl. nákl.
- PROCHÁZKOVÁ, Jarmila 2003: Janáčkovy snahy o fotografickou dokumentaci v rámci podniku Lidová píseň v Rakousku. *Národopisná revue* 13, č. 4, s. 199–211.
- PROCHÁZKOVÁ, Jarmila 2006: *Janáčkovy záznamy hudebního a tanečního folkloru I.* Brno: Doplněk.

*Studie vznikla s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace RVO: 68378076 a v rámci specifického výzkumu MUNI/A/0958/2016.

Folklore in the Mirror of Individual and Social Interests (the Case of the Czech Ethnologist František Pospíšil)

František Pospíšil (1885–1958), a noted ethnologist from Brno, was one of the scholars whose research aims and interpretations of the topics which he studied were determined both by his individual interests as well as by social context. The paper attempts to demonstrate it. Pospíšil, who was interested in modern research methods (using phonograph, camera, and film camera) and was ambitious, stretched his research from his home region of Haná in Moravia to Native Americans (within his sword dance study and weapon dance study); his findings were quoted by many respected scholars of the period. Within the Czech environment, Pospíšil was one of the first scholars who used a phonograph to record folk singing; within the international context, Pospíšil was one of the first scholars who used a film camera to research dances. In fact, anything that Pospíšil did in the field of ethnology was unique; he covered a very broad range of themes and geographical areas, he also explored cultural phenomena which were on the margin of interest of others, and he employed an agile manager-like approach. Due to some unfavourable historical circumstances, Pospíšil's name was almost forgotten especially in the Czech context, and there is almost no mention of him in the texts on the history of Czech and Slovak folkloristics.

Key words: Folklore; folk dance; sword dance; dance and film; phonograph; František Pospíšil; Leoš Janáček.

Přílohy / Appendix:

*František Pospíšil
(foto kolem roku 1910
/ photo taken around 1910)*

Oznámení k 25. výročí svatby manželů Pospíšilových. Kolorovaná kresba Zdenka Buriana. Státní okresní archiv Kroměříž / Commemorating the 25th wedding anniversary of the Pospíšils. Coloured drawing by Zdeněk Burian. Photo: State district archives in Kroměříž

Nahoře: Pospíšil při záznamu lidového zpěvu ve Strání, foto František Pittner 1910. Dole: Pospíšil při natáčení u moravských Chorvatů (Dobré Pole, tehdy Gutfenfeld), foto Karel Dvořák 1910. Fotoarchiv Etnografického ústavu Moravského zemského muzea v Brně / Above: Pospíšil while recording singers in Strání (photo by František Pittner, 1910). Below: Pospíšil while recording Moravian Croatians (in Dobré Pole, then Gutfenfeld). Photo by Karel Dvořák, 1910. Photo: Institute of Ethnography, Moravian Museum, Brno

František Pospíšil s kamerou (30. léta 20. století). Státní okresní archiv Kroměříž / Pospíšil and his camera (the 1930s). Photo: State district archives in Kroměříž

Pospíšil při natáčení tance podšable ve Strání (1922). Fotoarchiv Etnografického ústavu Moravského zemského muzea v Brně / Pospíšil while recording the podšable dance in Strání (1922). Photo: Institute of Ethnography, Moravian Museum, Brno

Pospíšil při natáčení tance poklad na ostrově Lastovo (Chorvatsko), 1924. Státní okresní archiv Kroměříž / Pospíšil while recording the poklad dance in Lastovo island (Croatia), 1924. Photo: State district archives in Kroměříž

František Pospíšil při natáčení tance moreška na ostrově Korčula (Chorvatsko), 1924. Státní okresní archiv Kroměříž / Pospíšil while recording the moreška dance in Korčula island (Croatia), 1924. Photo: State district archives in Kroměříž